Til: Hilde Kvålen 35 95 26 01

EKSAMEN I

820 REVISJON

I henhold til rammeplan for treårig revisorutdanning
av 20.01.1997

Mandag 6. mai 2002
kl. 0900 - kl. 1500

Foreløpig sensorveiledning (pr .06.05.2001)

Det vil ikke bli avholdt sensormøte i 2002. Kommentarer til den foreløpige sensorveiledningen bes sendt

Bror Petter Gulden
Handelshøyskolen BI
Postboks 580
1300 SANDVIKA

e-post: bror.petter.gulden@bi.no
tlf: 67 55 71 31

senest mandag 20. mai 2002. Hvis det anses nødvendig, vil det bli sendt ut en korrigert sensorveiledning til skolene kort tid etter denne dato.

Tore Samuelsen - 35990952

9 sider.

S. Haugen

OPPGAVE 1 (anslått tid: 1 time)

Spørsmål a)

Lovbestemmelser: Kandidaten må ha vist til de relevante bestemmelsene i kapittel 4 (inhabilitetskapitlet) i revisorloven:

- LRR § 4-5 første ledd: Subjektiv regel om at revisor ikke kan utføre feks rådgivning for egne revisjonsklienter hvis det kan skade den tilsynelatende eller virkelige uavhengigheten/objektiviteten.
- LRR § 4-5 annet ledd: Objektiv regel om at reivsor ikke kan yte tjenester for en klient som hører inn under klientens egne ledelses- og kontrolloppgaver
- LRR § 4-5 tredje ledd: Revisor kan ikke opptre som fullmektig for klient, med unntak av bistand i skattesaker (domstolsloven § 218)
- LRR § 4-5 fjerde ledd: Hvis et revisjonsselskap er revisor, likestilles oppdragsansvarlig revisor og "andre" revisorer

- LRR § 4-7 annet ledd: Hvis revisor eller revisjonsselskap har en *eierandel* i et rådgivningsforetak, betraktes revisor/revisjonsselskapet og rådgivningsforetaket som ett foretak mht inhabilitet.
- LRR § 4-7 tredje ledd: Hvis revisor eller revisrjonsselskap *samarbeider* med et rådgivningsforetak, betraktes forholdet subjektivt: Medfører samarbeidet skade for revisors uavhengighet/objektivitet?

  Det kan også være relevant å trekke inn LRR § 4-1 første ledd annet punktum (den subjektive hovedregelen om uavhengighet/objektivitet)

Andre regler:

- DnRs Regler for God Revisorskikk § 1-5: Når revisor utfører rådgivningstjenester for revisjonklient, skal han ikke engasjere seg slik at det kan skade eller reise tvil om uavhengighet / objektivitet (som revisor) - subjektiv regel
- DnRs uttalelse til "Regler for God Revisorskikk" vedrørende lovgivning" - utfyllende omtale av RGRS § 1-5
- Forholdet mellom revisjon og rådgivning for den valgte revisor - understreker og eksemplifiserer grensen mellom akseptabel og ikke-akseptabel bistand

Ved bedømmelsen bør det legges vekt på om kandidaten har gjort noe mer enn å henvise til loven og/eller gjengi lovbestemmelsene/andre regler - oppgaven legger opp til at kandidaten drøfter noe rundt innholdet i og omfanget av reglene, blant annet det viktige punktet vdr subjektive regler om at revisor ikke har anledning til å delta i klientens beslutningsprosess.

Kandidaten har 1 time på hele oppgaven (spm a) og b)), og det er begrenset hvor dypt man kan forvente at en diskusjon skal være.

Spørsmål b)

Det er uklar grense mellom drøftelsesdelen av spm a) og spm b) - det bør heller ikke være noe i veien for at kandidaten besvarer begge spørsmål samlet.

Problemet med revisor som rådgiver er at det kan utgjøre en trussel mot revisors virkelige og tilsynelatende objektivitet i faglige spørsmål.

- Virkelig (eksempel): Revisor rådgir sin klient om en investering, klienten følger revisors råd og investerer, revisor reviderer regnskapsmessig konsekvens av investeringen. Kan være vanskelig å være objektiv i revisjonen, spesielt hvis investeringen har vist seg å være mindre gunstig enn revisor forutså som rådgiver

- Tilsynelatende: En informert regnskapsbruker kan ha problemer med tilliten til at revisor har vært objektiv, med tanke på slike forhold som er nevnt i forrige avsnitt.

Det kan også oppstå problemer med objektiviteten av honorarmessige årsaker - hvis revisor har store konsulenthonorarer hos en revisjonsklient, kan det føre til problemer med objektiviteten i revisjonen , pga redsel for tap av inntekt. Tanken på at slikt kan forekomme, kan også skade tredjemanns tillit til revisors objektivitet.

Noen årsaker til at det er vanskelig å finne løsninger på problemet:

- Revisor er ofte eneste tilgjengelige ekspert for klienten i faglige spørsmål
- Revisor har bedre kunnskap om klientens forhold enn andre konsulenter, som må begynne fra bunnen av
- En viss rådgivning er en naturlig del av revisjonen, når revisor avdekker svakheter i rutiner og intern kontroll eller ser bedre løsninger. Ikke mulig å trekke en klar grense mellom revisjon og rådgivning.
- Revisjonen kan dra nytte av kunnskap som revisor tilegner seg gjennom konsulentoppdrag for klienten (bedre kjennskap til systemene etc)

Spørsmålet gir kandidatene en mulighet til å vise forståelse for de problemene kombinasjonen revisjon/rådgivning reiser. Det må tas hensyn til at få kandidater har praksis fra revisjon, og at det kan prege drøftelsen.

OPPGAVE 2 (anslått tid: 3,5 timer)

Kandidaten har 3,5 timer på denne oppgaven, som består av i alt 11 spørsmål. Det må aksepteres at kanddatene har lagt annen vekt på delspørsmålene enn det som legges til grunn i sensorveiledningen.

Spørsmål a)

Salg av aksjene til medarbeiderne medfører at personer som ikke er hverken statsautoriserte eller registrerte revisorer (eller godkjent revisjonsselskap) har mer enn halvparten av aksjekapitalen og stemmene i selskapet. Det innebærer et brudd med forutsetningen for godkjennelse som revisjonsselskap (LRR § 3-5 første ledd nr 2). Bruddet medfører tilbakekallelse av godkjennelsen som revisjonsselskap (LRR § 9-1 annet ledd).

Spørsmål b)

Det er ingen detaljregel i revisorloven kapittel 4 som berører forholdet. Kandidaten bør drøfte om det rammes av den subjektive hovedregelen i LRR § 4-1 første ledd annet punktum. Spesielt: Vil en regnskapsbruker som vet at onkelen til en medarbeider i revisjonsselskapet er majoritetsaksjonær i en klient ha den fornødne tillit til revisors objektivitet? Ved bedømmelsen bør det legges vekt på om kandidaten har sett og drøftet problemet - konklusjonen er av mindre betydning (så lenge den er i tråd med drøftelsen).

Spørsmål c)

LRR § 4-3 krever at revisjonsmedarbeider som benyttes (på oppdraget) må tilfredsstille kravene i LRR § 4-1. Dvs at niesen av majoritetaksjonæren neppe kan benyttes på oppdraget. Riktignok er onkler utenfor kretsen av nærstående som kan bevirke inhabilitet etter de objektive detaljreglene, men den subjektive hovedregelen i LRR § 4-1 første ledd annet punktum tilsier nok at vedkommende ikke jobber på oppdraget. (Det er ikke noen smitteeffekt fra medarbeideren over på de øvriges habilitet, hverken som oppdragsanvsarlig eller som medarbeidere).

Spørsmål d)

Oppgaven spesifiserer at det er *kontrollrisikoen* som skal drøftes. Det er ofte vanskelig å skille mellom kontrollrisiko og iboende risiko, og moderat sammenblanding bør ikke føre til trekk. Oppgaven er begrenset til postene kundefordringer og tap på kundefordringer. Det kan være vanskelig å få en god struktur i besvarelsen - kandidater som har lykkes med dette, bør belønnes for det. Forslaget til struktur nedenfor er ikke spesielt oppfinnsomt.

Kundefordringer:

> Ved salg: Kontroll med kredittgivning: I utgangspunktet er kontrollen god, med innhenting av kredittopplysninger, etablering av kredittgrenser og kontroll med at grensen ikke overskrides. Kontrollen svekkes noe ved at salgssjefen kan endre kredittgrensen.
>
> Kontroll med utlevering: Det er ingen opplysninger om kontroll av forsendelse mot utleveringsdokumenter før varen ekspederes. Feilplukk på lageret vil derfor ikke bli oppdaget. Kundenes egen kotroll av varemottak vil nok ta underleveranser, men ikke nødvendigvis overleveranser.
>
> Registrering i regnskapet: Det er ingen opplysninger om kontroller med registreringen. Det virker som systemet sikrer at det ikke leveres ut varer uten at det er registrert inn ordre i systemet (lav iboende risiko), men det er ingen sikring av at alt blir fakturert - hvis status for en ordre ikke blir endret til "levert", vil ordren ikke bli fakturert (og heller ikke bli registrert på kundefordringer). En mulig kontroll ville være periodisk sjekk av alle "eldre" ordre i systemet der status ikke er endret til "levert" (oppgaven ber ikke om forslag til forbedringer). Hvis det en uke ikke kjøres fakturering av alle ordre

med "levert", vil det bli fanget opp i neste fakturering - dvs med en ukes forsinkelse. Kontrollen er svak (mangler), men det er neppe noe problem i løpet av perioden. På avslutningsdagen bør dette være gjenstand for ad-hoc kontroll.

Betaling fra kunder: Innbetaling skjer direkte til konto. Selskapet har faste purre- og inkassorutiner. Kontrollen synes å være tilfredsstillende.

Tap på kundefordringer:

Salgssjefen har ansvaret for purring og inkasso, hun kan avskrive fordringer som tapt, og hun har også ene-signatur for bankkontoen inntil kr 10 000. I utgangspunktet er rutinen tilfredsstillende, men arbeidsdelingen er muligens uheldig.

Det er ingen opplysninger om hvilke rutiner som følges for estimering av avsetning for tap på kundefordringer 31.12.

Kandidaten bør også trekke inn analytiske data: Redusert salg, fall i bruttofortjenesteprosent, økt tap på kundefordringer og økt kredittid. Alle disse momentene er uheldige for foretaket, og kan skyldes for eksempel feil periodisering eller feil registrering av grunnlagsmateriale.

Oppgaven ber kandidatene redegjøre for eventuelle forutsetninger. Kandidater som besvarer oppgaven fornuftig ut fra rimelige forutsetninger, bedømmes etter fortjeneste.

Spørsmål e)

Oppgaven ber om at besvarelsen forankres i teoretiske betraktninger om risiko. Hjemmel for besvarelsen bør være RS 400 *Risiko og intern kontroll*

Kandidaten bør komme inn på flg:

Hvis foreløpig vurdering tilsier høy kontrollrisiko: Revisor vil basere seg på substanskontroller alene, og det må være stort omfang av kontrollene, slik at oppdagelsesrisikoen bringes ned på et nivå som gir akseptabel revisjonsrisiko. Svakheter i rutiner og intern kontroll må meddeles foretaket i nummerert brev (LRR § 5-2 jfr § 5-4).

Hvis foreløpig vurdering tilsier lav kontrollrisiko: Revisor kan velge å følge samme opplegg som over, men uten rapportering av svakheter. Alternativt kan revisor planlegge å få lav kontrollrisiko bekreftet vha systemtester, og planlegge redusert omfang av substanskontrollene. Det vil si at oppdagelsesrisikoen blir høyerer, men det kompenseres ved at revisor har skaffet bevis (gjennom systemtestene) for at kontrollrisikoen er lav. Revisjonsrisikoen må være den samme, uansett hvilket alternativ som velges.

Det er ikke noe krav om at kandidaten gjengir "risikomodellen" (RR = IR x KR x OR), men argumentasjonen må bygge på denne tanken.

Konsekvensen av risikoforholdene kan for eksempel være følgende:

Kundefordringer: Stort sett svak kontroll vdr de fleste regnskapspåstander, muligens med unntak av verdsettelse (pga kredittvurderingen). Det vil si at revisor sannsynligvis bør anvende substanskontroller i stort omfang, og lite systemtesting. Lavere salg og redusert bruttofortjenesteprosent tilsier at det kan ha oppstått feil vdr kundefordringene.

Tap på kundefordringer: Samme som over. Her kan det også trekkes frem at tapet er økt dramatisk i år i forhold til forrige år (selv om vi ikke vet årets tap, fordi avsetningen for tap pr 31.12. ennå ikke er justert). Samtidig er kundenes kredittid økt fra 30 til 34 dager (vanlig kredittid er oppgitt til tre uker).

Spørsmål f)

Det er rimelig å forvente at kandidaten har forslått å innhente saldoforespørsler fra de detaljistorganiserte kjedene (4 stk).

Mht de øvrige 150 kundene, kan mulige løsninger for eksempel være:

- innhente saldoforespørsler fra et mindre, tilfeldig utvalg, sjekke innbetalinger etter 31.12. fra et tilfeldig utvalg
- innhente saldoforespørsler fra dem med størst saldo, sjekke innbetalinger etter 31.12. fra et lite, tilfeldig utvalg
- sjekke innbetalinger etter 31.12. fra dem med størst saldo og fra et tilfeldig utvalg
- etc

Kandidaten bør ha nevnt RS 505 Eksterne bekreftelser. Det bør legges større vekt på drøftelse og forutsetninger enn på konkret løsning.

Spørsmål g)

(Jfr RS 500 Revisjonsbevis, påunkt 13, som definerer regnskapspåstandene)

- Ved saldobekreftelse: Eksistens og tilhørighet bevises
- Ved kontroll av innbetaling etter balansedagen: Eksistens og tilhørighet, men ikke pr balansedagen - fordringen kan ha oppstått etter 31.12. Derimot bevises verdsettelse, noe som ikke oppnås ved saldobekreftelse.

Spørsmål h)

Hjemmel: RS 505 Eksterne bekreftelser, pp 25-27.

Revisor må vurdere om begrunnelsen til anmodningen om ikke å sende er akseptabel. I dette tilfellet må vel revisor sjekke korrespondansen med kunden og gjøre seg opp en mening om situasjonen, evt etter å ha forespurt daglig leder og muligens foretakets advokat. Hvis revisor godtar anmodningen, må han fremskaffe tilstrekkelig og hensiktsmessig bevis for fordringens eksistens på annen måte. Her er nok eneste

mulighet å se på intern dokumentasjon for salg og utlevering. Men det er vanskelig for revisor å få bevis for at fordringen ikke allerede er betalt før balansedagen (og at betalingen er underslått).

Det er rimelig at kandidaten trekker inn salgssjefens litt for sentrale posisjon i foretakets rutiner / intern kontroll, og at revisor bør være meget skeptisk her. Forholdet kan indikere mislighet, og det kan utløse utvidet granskningsplikt ihht RS 240 Misligheter og feil. Hvis revisor mener det ligger noe uakseptabelt under, og han ikke, etter å ha rettet anmodning om det til toppledelsen, får anledning til å innhente saldobekreftelse fra Ferromax AS, må han betrakte det som en begrensning for utførelsen av revisjonen. Det kan medføre forbehold i revisjonsberetningen eller konklusjon om at revisor ikke kan uttale seg om årsregnskapet.

Spørsmål i)

Når revisor sender saldoforespørsler i positiv form (som er det vanlige i Norge), må han alltid følge opp ikke-svar med alternative handlinger. I dette tilfellet blir første skritt å sjekke om de er innbetalt, og, enten de er innbetalt eller ikke, å sjekke intern dokumentasjon av salg/utlevering.

Det er ikke akseptabelt å la være å følge opp, selv ikke fordringen på kr 3 250. Det er spesielt viktig hvis grunnlaget for utsendelse var tilfeldig utvalg.

Spørsmål j)

Det er flere mulige årsaker. For eksempel at bonus-kreditnotaene først er utstedt etter 31.12. (dvs neste års bilag). I så fall skal foretaket ha satt av for bonusen i årets regnskap, som en gjeldspost.

En annen mulighet er at kreditnotaen er ført på feil kunde hos Jernmannen, eller ikke ført i det hele tatt.

Uansett gir differansen grunnlag for revisor til å undersøke hvordan Jernmannen har behandlet årsbonus for alle bonusberettigede kunder i årets regnskap, blant annet periodiseringen.

Spørsmål k)

Tap på kundefordringer er en debetpost i resultatregnskapet. Ihht tanken om primær- og motpostkontroll rettes revisjonshandlingene mer mot bekreftelse av gyldighet enn fullstendighet. Bekreftelse av fullstendighet oppnås indirekte ved revisjonen forøvrig.

I oppgaveteksten er det oppgitt at tpk i år er ca 750 i år, mot ca 125 året før. Årets tall er før justering av avsetning for tap på krav pr 31.12., og kandidaten bør på en eller annen måte komme inn på hva det har å si for årets tapstall. Det har vært en betydelig økning i gjennomsnittlig kredittid, fra 30 dager til 34 dager, samtidig som salg og bruttofortjenesteprosent har falt. Det er vanskelig å si om avsetningen bør økes eller reduseres. Det må aksepteres at kandidaten nøyer seg med å nevne at justering av avsetningen vil medføre endring i årets tap på krav.

Kandidaten bør nevne både analytiske og detaljerte kontroller. Mulige kontroller omfatter:

Analytisk:

- Beregn tap i % av omsetningen, sammenlign med forrige år. Testen har utsagnskraft for gyldighet, måling og fullstendighet.

Detalj (omfang avhenger av resultatet av den analytiske testen - på grunn av den store økningen i tap i forhold til omsetning, må omfanget sannsynligvis være stort)

- Ta utgangspunkt i spesifisert hovedbok. For alle registrerte tap over et visst beløp, kontroller mot grunnlaget. Sjekk korrespondanse med kunden, påse at det finnes dokumentasjon for at vanlige inkassorutiner er fulgt, påse at tapet er godkjent på riktig nivå (salgssjefen). På grunn av salgssjefens sentrale posisjon, bør sakene muligens også diskuteres med daglig leder. Testen har utsagnskraft for gyldighet og måling.

- Kontroller at foretaket justerer avsetningen til tap på krav pr 31.12.01 til antatt tapsrisiko på kundemassen pr samme dato. (Oppgaven krever ikke nærmere redegjørelse for revisjon av avsetningen 31.12.01 - den dreier seg bare om resultatposten tap på krav. Forslag om revisjonshandlinger rettet mot avsetningen bør ikke gis betydelig uttelling). Testen har utsagnskraft for gyldighet, måling og fullstendighet av tap på krav.

- Øvrige tapsposter: Avhengig av hvor mange og hvor store disse er, kan revisor kontrollere et utvalg mot grunnlag (samme test som for de store tapene). Testen har utsagnskraft for gyldighet og måling.

- Påse at tap på krav er korrekt klassifisert som driftskostnad og at den er korrekt beskrevet i resultatregnskapet. Testen har utsagnskraft for klassifisering og presentasjon.

OPPGAVE 3 (anslått tid: 1,5 timer)

Spørsmål a)

Varekjøpet burde utvilsomt vært kostnadsført i regnskapsåret, selv om det er vanlig praksis å knytte avgiftsbehandlingen til fakturadato. Dette kan gjennomføres slik at fakturaen registreres i januar, mens det foretas en avsetning for varekjøpet i desember. Hva slags konsekvenser feilen får for revisjonsberetningen, er imidlertid avhengig av hvilken vesentlighetsgrense som er satt for revisjonen og hvilke feil det ellers må tas høyde for. Denne feilen har ingen resultateffekt i og med at varene verken er med i varebeholdningen eller i varekostnaden. Det er bare balansen som påvirkes, idet både eiendeler og gjeld er undervurdert med kr 350 000.

Spørsmål b)

Spørsmålet gjelder kun *gyldighet*, og følgende revisjonshandlinger kan være relevante:

Systemtester

- Kontroll av at pakksedlene er signert for samsvar med varemottak
- Kontroll av at fakturaene er signert for samsvar med mottaksliste (sjekk at kontrollen virkelig har fungert ved å matche et lite utvalg fakturaer mot mottakslister)

Substanskontroller

- Ta utgangspunkt i konto for varekjøp og velg ut et antall fakturaer for kontroll. Påse at fakturaen er adressert til foretaket og at det er riktig leveringsadresse, samt at varebeskrivelsen synes å være relevant for virksomheten.
- Sammenlign fakturaene mot mottakslistene.
- Kontroller mottakslistene mot registreringer i lagersystemet
- Kontroller registreringene i lagersystemet mot den underliggende pakkseddel

Spørsmål c)

Aina har gjennomført dette på to måter:

- ved å manipulere mottakslister slik at de samsvarer med faktura
- ved å signere faktura uten at det foreligger noen tilsvarende post på mottakslistene

For at det første tilfellet skal avsløres, forutsetter det at revisor følger kontrollsporet fra faktura via mottaksliste og helt tilbake til pakkseddel. For å avdekke det andre tilfellet av feil, er det tilstrekkelig at revisor kontrollerer fakturaer mot mottaksliste.

Dersom revisor her kan dokumentere substanskontroller som skissert under b), og utvalget er trukket på en representativ måte og er tilstrekkelig stort, er det neppe noen grunn til å klandre revisor. En kombinasjon av systemtester og substanskontroller kunne også ha oppdaget forholdet, men det betinger som nevnt at kontrollsporet følges helt ut. Dersom dette ikke er gjort, og revisor for eksempel utelukkende har basert seg på systemtester, vil revisjonen trolig ikke ha vært utført i samsvar mede god revisjonsskikk. Revisor har plikt til å legge opp revisjonen slik at eventuelle misligheter har en rimelig mulighet til å bli oppdaget, men det kreves ikke at revisjonen skal skreddersys for dette formål (RS 240 Misligheter og feil). I henhold til RS 500 Revisjonsbevis, skal revisor velge substanskontroller eller en hensiktsmessig kombinasjon av systemtester og substanskontroller, begge deler i et tilstrekkelig omfang til å kunne avgi en konklusjon.

Hvorvidt revisor blir å klandre, vil derfor være avhengig av

- hvilke revisjonshandlinger som er gjennomført når det gjelder gyldighet av varekjøp
- hvor stor det kontrollerte utvalget er og hvordan det er trukket

Det kan neppe kreves at revisor har kontroll av organisasjonsnummer som et ledd i revisjonsplanen.